

3. De bloemetjes, de bijtjes en het milieubesef

P.J. Schroevers

In de herinnering die ik meedraag aan mijn lagere schooltijd, spelen de bloemetjes en de bijtjes een nogal ondergeschikte rol. 'Kennis der natuur', zo heette het toen, was iets wat de uren moest opfleuren als het werk (dat was dan taal en rekenen en af en toe aardrijkskunde en geschiedenis) was gedaan. Mijn meester was geen buitenbeentje en het opfleuren bleef binnen de perken. Op je rapport werd het er met de hand bijgeschreven en je kreeg altijd een acht omdat een echt cijfer niet te geven was.

Het is nog steeds zo. Al valt dan biologie – zo heet het dan nu – onder de volgens de wet verplichte vakken, in feite is het nog steeds een vrijblijvend gaatje in het rooster, op te vullen door een enthousiaste leerkracht die er werk van wil maken. Maar dat laatste wordt hem nu wel duidelijk makkelijker gemaakt. In vele steden werken schoolbiologen⁵⁶ die de richting voor de 'natuureducatie' aangeven. Ze schrijven boekjes en leseenheden, geven tijdschriften uit, gaan zelf naar de scholen, organiseren tentoonstellingen en instructieve tuinen, etc. Daarnaast zijn er niet aan de overheid gebonden instellingen die in hun streven naar begrip voor natuurbescherming ook de scholen betrekken en die daarmee op hetzelfde spoor zitten.

Men kan zich afvragen of men dit in de wereld van vandaag wel zo moet doen. Moet men jonge kinderen in kennis brengen met dingen waar je waarde aan kunt hechten, maar die je in groot tempo ziet verbrijzelen? Ik dacht van wel. Als de kwaliteit van ons leven wordt aangetast dan moeten we het ons bewust zijn om daartegen in verzet te komen. En voor het voortbestaan van de wereld is dit verzet nu meer nodig dan ooit. Bovendien leert de natuur ons gevoel voor evenwicht. De bloemetjes en de bijtjes vervullen daarin een bemiddelende rol. De onderwijzer die het klaarspeelt om deze zin voor evenwicht op zijn leerlingen over te dragen, verdient onze waardering en we kunnen het alleen maar toejuichen, dat zoveel mensen hem daarbij willen helpen.

Tot zover is alles prachtig. Maar we weten: de problemen van bloem en bij reiken veel verder dan de biologielees bij machte is aan te geven. Het zijn in feite de problemen van de mensenmaatschappij; wat de natuur wordt aangedaan is slechts een symptoom naast zoveel andere als verkeersongevallen, flatneurosen, inflatie, werkloosheid en zoveel meer.

---

⁵⁶De diensten of particuliere instellingen waar zij werkten, schoolbiologediensten, zijn nu de lokale NME/NDE-centra; zie bronnen-voor-nme.nl/thema-s/educatieve-voorzieningen/nme-centra-nde-centra

Het doet dan een beetje naar aan om te merken, dat de natuureducatie het milieuprobleem voor zich wil opeisen. En toch is het zo. Milieu is een zaak van biologen, zo wordt gesteld. Zij moeten de zaak oplossen en dus hoort de problematiek in de biologies thuis. Deze opvatting is een typisch 'technologische' die ervan uitgaat, dat het niet om een politieke zaak zou gaan. En aangezien de politiek nu eenmaal op school niet thuishoort betekent dat, dat we de bestaande orde weer aardig bestendigen. Dat is iets wat men graag ziet, zodat iedereen het met elkaar eens kan zijn en de leerling een dosis kritische vorming onthouden wordt. Natuurlijk zou de biologies ooit op een andere manier gebruikt kunnen worden. De bloemetjes en bijtjes zouden inderdaad gebruikt kunnen worden om aan te tonen, dat het met de wereld en wat er op leeft niet zo best zit. Maar de onderwijzer die dat wil waarmaken, zal merken dat hij het er erg moeilijk mee krijgt. Want dat past niet in het beleid.

Het gevolg laat zich duidelijk zien. Op negen van de tien scholen wordt – zo er al over de dingen gepraat wordt – het milieuprobleem behandeld alsof het een directe zaak zou zijn tussen het kind en zijn eigen wereldje, waar de grote mensen niets mee te maken hebben. Alsof het kapotte milieu zijn belangrijkste oorzaak zou vinden in de slordige kindertjes die hun propjes zomaar op straat gooien. En eventueel ook in hun vaders die de motor van hun auto's niet afzetten bij het wachten voor een stoplicht. Een filosofie is er doodeenvoudig niet.

Het is merkwaardig, dat zij die het 'ecologisch denken' zo voorstaan dit zomaar laten schieten zodra de maatschappelijke orde in het geding komt. De relatie tussen een dode vis en een sinaasappelschil van Jantje is heel wat ingewikkelder dan tussen diezelfde vis en de oorlog in Vietnam, om maar eens een voorbeeld te noemen. Slordigheid van kinderen in de stad en in de natuur is natuurlijk niet fraai. Maar beter dan de bestraffende vinger lijkt mij toch het begrip voor de vervuilende maatschappij die op grond van marktoverwegingen fenol in de rivieren loost, kleurstoffen in vlees mengt, fluorescerende stoffen aan wasmiddelen toevoegt, radioactief afval in de grond stopt, woonwijken afbreekt ten behoeve van dure hotels en bankgebouwen enz. Het zijn honderden indrukken die het kind te verwerken krijgt.

Het lijkt me nogal naïef gedacht, als zouden die geen effect op de kinderziel hebben. Schaalvergroting en groei hebben gemaakt dat er zo'n wanverhouding is ontstaan in de machtsverdeling, dat weinigen uitmaken hoe het consumptiegedrag van velen zal zijn. Hoe ondergaat een kind dat? Wetenschap, door grote mensen bedreven, heeft als taak om de mensen te bedonderen. Een kind is gevoelig voor de autoriteit van grote mensen: hoe vergaat het hem, als hij merkt, dat hij bedonderd wordt? Is het hem kwalijk te nemen, dat zijn mentaliteit zogenaamd niet deugt? Mogen wij het daar wel over hebben als we niet eerst al dat andere hebben rechtgezet?

Is het nou zo erg, zou men kunnen tegenwerpen. Tenslotte als het kind in de gaten krijgt, dat zijn mentaliteit niet helpt, gaat hij zelf wel een andere weg zoeken. Ik vind het wel erg en wel om vier redenen:

1. Kinderen die zo overstelpt worden met alarmerende berichten over het zieke milieu, zonder dat hun een duidelijk begrip voor ogen staat over het hoe en waarom, krijgen er genoeg van. Ze raken verstopt, met als gevolg dat wie wél iets te zeggen heeft, niet meer gehoord wordt.
2. Kinderen wordt een schuldbesef aangekweekt dat niet terecht is omdat de heersende machtsverhoudingen niet worden aangepakt. Als straks betaald zal moeten worden (en dat zal zeker gebeuren), dan is een murw gemaakte bevolking het slachtoffer. Met als gevolg dat de ongelijkheid wordt geconsolideerd, de klok een eeuw terug wordt gedraaid.
3. De werkelijke schuldigen: zij die vanuit hun maatschappelijke positie de bestaande orde consolideren en goedpraten, komen in het spel niet voor. De kinderen worden op een zijspoor gezet.
4. Onder het mom van 'geen politiek op school' worden ideologieën binnengehaald waarvan de docent zelf niet bij machte is om ze te doorzien, maar die wel het onderwijs infiltreren.

Hier vindt dus op vier ogenschijnlijk waardevrije manieren een sterke indoctrinatie plaats die het gevolg is van het 'in de lucht hangen' van de eigen ideologie.

Het is naar mijn idee principieel onjuist – zeker tegenover kinderen – om een schuldvraag te richten op een individu. Dat geldt zowel voor het kind zelf als voor de fabrieksdirecteur die tenslotte ook mee moet draaien in de bestaande wereld. Maar we mogen toch op z'n minst de vraag stellen naar hun beider macht en onmacht en daarmee naar hun verantwoordelijkheid. Eén blik op de economische pagina van een willekeurig dagblad toont ons dat het aanboren en exploreren van nieuwe markten tot de grondtaken van ons productiesysteem hoort, waar twijfel over de juistheid van verdere economische groei uitgebannen moet zijn. Eén blik op de advertentiepagina ('BASF maakt de wereld beter bewoonbaar', om maar eens een hele erge te noemen) toont ons al, dat de vraag wat 'wij willen' niet te beantwoorden is zonder het marktprincipe erbij te halen. Het kind krijgt plastic speelgoed om het gemis aan creativiteit te compenseren, doordat het niet meer buiten kan spelen. Maar het is rommel, dat in enkele weken op de vuilnisbelt belandt. Daar is het op gemaakt.

Op school organiseren we mooie milieuprojecten, maar zelfs daar gooien we het materiaal na gebruik weg. En we zijn nog verbaasd, dat

de kinderen tegenwoordig zo slordig en zo weinig creatief zijn en spreken dan over 'mentaliteitsverandering'. En het lijkt me onweerspreekbaar, dat een commercieel succes vervuiling tot gevolg heeft die een veelvoud is van het aandeel van de Jantjes en Marietjes bij elkaar. Wie dat zegt, geldt in kringen van natuureducatoren als 'ongenuanceerd'. Het struikelen zodra het woord 'producent' maar valt, lijkt me heel wat ongenueerder.

Er blijft echter één ding, waarin ik te allen tijde ongenueerd wil zijn. En dat is deze, dat ieder lapmiddel, iedere aanpak van deelaspecten de zaak alleen maar verergert, zolang we niet eerst gekozen hebben voor een maatschappij, waarin gelijkheid en gelijkwaardigheid van de mensen het uitgangspunt vormt. Het is dat, wat we tegenwoordig de 'Wet van Forrester' noemen, maar wat iedere goede activist allang op zijn klompen aanvoelde.

Maar om daarover te kunnen oordelen moet er sprake zijn van een bevolking die op zuivere wijze is geïnformeerd. In ons onderwijs is zuivere informatie ver te zoeken. Als dat niet gauw verandert, dan is dat niet alleen ten koste van de bijtjes en de bloemetjes, maar ook van de Jantjes en Marietjes. Het klinkt ongelooflijk, maar het lijkt wel of we dat zo graag willen.